

УДК:005:631.115.8

© 2021

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ

В.П. Горьовий

*доктор економічних наук, професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України
вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, 03041, Україна
e-mail: gorovuj.v.p@nubip.edu.ua
ORCID: 0000-0002-5246-5331*

Надійшла 30.06.2021

Мета. Розкрити сучасні особливості діяльності сільськогосподарських кооперативів в Україні та визначити проблеми і перспективи їх розвитку. **Методи.** Загальнонаукові та спеціальні: абстрактно-логічний, аналізу та синтезу, графічний, аналітичних групувань, порівняльний, соціологічний, розрахунково-конструктивний. **Результати.** Проведено аналіз розвитку сільськогосподарської кооперації в історичному контексті. Дослідження підтверджують, що значного розвитку українська кооперація набула в періоди, коли українські державні та наукові органи очолювали прихильники кооперативного руху. Сприяла розвитку кооперації просвітницька діяльність засобів масової інформації. Зокрема, у період 1917–1920 рр. функціонувало понад 250 видань, які висвітлювали питання кооперативного руху. Натомість в умовах сьогодення така діяльність є незначною. Неналежна державна підтримка кооперативного руху не сприяє його поширенню. Відсутність обігових коштів і доступних кредитів, різні утиски з боку адміністративних органів зумовили недовіру громадян до державних органів, громадських інституцій і один до одного. Сприяти розв'язанню проблем кооперації мають як на державному рівні, так і новостворені об'єднані територіальні громади ОТГ та ентузіасти цієї вкрай важливої справи. У липні 2020 р. Верховна Рада України ухвалила новий Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію», яким визначила основним завданням державної політики з підтримки сільськогосподарської кооперації створення сприятливих умов для становлення та розвитку сільськогосподарських кооперативів (сільськогосподарських кооперативних об'єднань) шляхом формування сприятливої податкової, фінансово-кредитної, інвестиційної політики для їх діяльності. **Висновки.** Розвиток сільськогосподарської кооперації є однією з важливих умов поліпшення економічної та соціальної складових сільського населення. Це сприятиме створенню середнього класу на селі і дасть змогу закріпити

землю за українським селянином, який дбатиме про її збереження, родючість, екологію та розбудову соціальної інфраструктури на селі.

Ключові слова: фермерське господарство, мале підприємництво, український кооперативний рух, соціальна інфраструктура, об'єднання кооперативів.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202108-10>

Світова економічна криза останніх років істотно вплинула й на українську економіку. Обмеження доступу громадян та організацій до кредитування призвело до зниження темпів розвитку малого та середнього підприємництва, що в сільській місцевості спричинило закриття та реорганізацію наявних бізнес-підприємств (таблиця).

Аналіз даних таблиці свідчить про те, що свого розвитку мале підприємництво в сільській місцевості набуло з 2010 до 2014 р. За цей період кількість малих підприємств зросла більше ніж на третину (з 280,5 до 373,8 тис. од.). При цьому підвищення цін на споживчі товари та енергоносії, ріст інфляції, зменшення реального доходу та відсутність дієвої державної підтримки призвели до зниження купівельної спроможності громадян, що спричинило закриття діючих малих підприємств у сільській місцевості (див. таблицю) Так, кількість зареєстрованих малих підприємств у 2019 р. становила

Динаміка кількості малих підприємств в Україні

Рік	Кількість		
	малих підприємств (без ФГ), тис. од.	фермерських господарств, од.	особистих селянських господарств, тис.
2010	280,5	39970	4540,4
2011	354,3	39780	4359,0
2012	344,0	39353	4301,8
2013	373,8	39452	4241,6
2014	324,6	39428	4136,8
2015	327,8	39223	4136,8
2016	291,1	33682	4075,2
2017	–	34137	4031,7
2018	200,5	46794	4395,1
2019	200,3	46998	3996,5

Джерело: розраховано та складено за даними державної служби статистики України [1].

200,3 тис. од., тобто лише 54% до 2013 р. За період з 2010 до 2019 р. втрачено більше 10% особистих селянських господарств — (з 4 540,4 тис. од. у 2010 р. до 3 996,5 тис. од. у 2019 р.) Проте слід відзначити позитивну тенденцію росту кількості фермерських господарств у досліджуваній період. Так, у 2010–2019 рр. їх кількість зросла з 39,97 до 46,99 тис. од. (тобто на 18%).

Одним із шляхів подолання негативних тенденцій у розвитку малих і середніх підприємств, що потребують державної підтримки, є формування кооперативного руху в Україні, що сприятиме зменшенню безробіття в сільській місцевості та поліпшенню демографічної ситуації в селах і загалом в Україні [1].

Мета досліджень — розкрити сучасні особливості діяльності сільськогосподарських кооперативів в Україні та визначити проблеми і перспективи їх розвитку.

Матеріали та методи досліджень. Матеріалом для досліджень є оцінка діяльності сільськогосподарських кооперативів у державі на різних етапах їх функціонування [2]. Найважливіший критерій їх розвитку — створення середнього класу в сільській місцевості, який є основою державності. Важливим у цьому процесі є мотивація селян до соціального захисту себе й своєї родини. Щоб селяни відчували свою захищеність, держава має створити для них необхідні умови і цим самим забезпечити соціальну збалансованість у суспільстві.

Методологічною основою досліджень були загальнонаукові та спеціальні методи: абстрактно-логічний, аналізу й синтезу, графічний, аналітичних групувань, порівняльний, соціологічний, розрахунково-конструктивний.

Результати досліджень. У липні 2020 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію», що свідчить про актуальність цього

питання на нинішньому етапі розвитку нашої країни.

Українська кооперація завдячує своїй появі видатним українським просвітителям XIX ст., які стояли у витоках української державності і вбачали в кооперації один із засобів її розбудови. Це Павло Чубинський, Іван Франко, Михайло Туган-Барановський, Кость Мацієвич, Микола Левіцький, Борис Мартос, Христофор Барановський, Юліан Павліковський, Євген Храпливий і багато інших наших земляків, передових людей свого часу. Саме за їх участі велася велика просвітницька робота, видавалася різноманітна друкована продукція, в якій описано способи здійснення кооперативної діяльності. Проводилися кооперативні з'їзди, створювалися кооперативні банки, що дало змогу в період Центральної Ради й Гетьманату створити понад 20 тис. кооперативів різного напрямку. Навіть у період радянської влади існували різновиди кооперативної діяльності, але вони були під контролем і втручанням владних інститутів.

З отриманням Україною незалежності з'явилися сподівання на подальший розвиток кооперативного руху. У цей період значну увагу теоретичному обґрунтуванню та практичному втіленню кооперативної ідеї у своїх працях приділили відомі українські

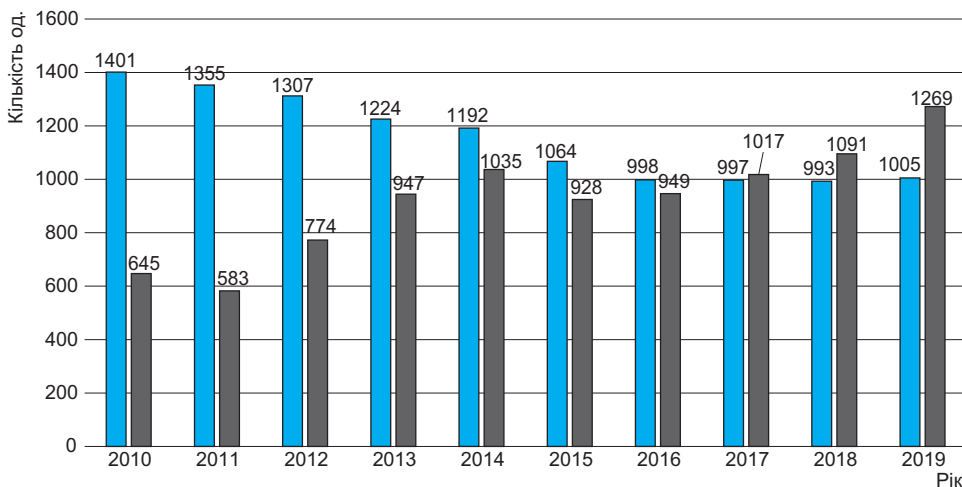
вчені — В. Зіновчук, М. Малік, Л. Молдаван, Р. Корінець, В. Юрчишин, В. Збарський, П. Саблук, Ю. Лупенко, І. Томич, І. Баланюк та ін. Проте попри ухвалення низки законів України про кооперацію цього не відбулося [3].

В Україні наявні організаційно-економічні та правові умови не сприяють розвиткові кооперативного руху в сільській місцевості [4]. Про це свідчить динаміка кількості одиниць виробничих та обслуговуючих кооперативів за 2010–2019 рр. (рисунок).

Кількість зареєстрованих сільськогосподарських виробничих кооперативів постійно зменшується — з 1401 од. у 2010 р. до 1005 од. у 2019 р. (тобто майже на третину). При цьому кількість обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів зросла з 2010 до 2014 р. майже на 60 %. З 2014 до 2018 р. спостерігалось зменшення їх кількості, а з 2018 р. знову зростання з 1091 од. до 1269 од. у 2019 р.

Світовий досвід свідчить про те, що одним із шляхів подолання негативних тенденцій у розвитку малих і середніх підприємств в умовах ринкових механізмів господарювання є формування кооперативного руху.

Разом зі зміцненням фермерства та великотоварного приватного виробництва у сільській місцевості слід розвивати коо-

Динаміка кількості виробничих та обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів у 2010–2019 рр.: ■ — сільськогосподарський виробничий; ■ — сільськогосподарський обслуговуючий

Джерело: розраховано та складено за даними державної служби статистики України [1].

перативний рух, який має стати важливим фундаментом структурної перебудови сільського господарства та ефективного розвитку підприємництва [5].

З урахуванням зарубіжного досвіду потрібно стимулювати об'єднання в кооперативні союзи всіх малих форм господарювання, що дасть змогу поєднати виробничі можливості та потужності і допоможе останнім конкурувати з великими агроформуваннями — агрохолдингами [6].

На стимулюванні кооперативного руху в сільському господарстві всупереч процесам монополізації ринку, удосконаленні кредитного механізму, зокрема розвитку кредитної кооперації на селі, наголошують у своїх дослідженнях автори [7]. Вони відзначають необхідність державного сприяння кооперативному руху в сільській місцевості й наводять приклади успішної діяльності сільськогосподарського обслуговуючого молочарського кооперативу «ЕКОМ» (с. Чесноки Рогатинського р-ну), успішна діяльність якого стала можливою за підтримки Івано-Франківської обласної державної адміністрації та Уряду Канади в рамках спільного проєкту СОКОДЕВІ. Доцільним вважають автори і створення кооперативів із виробництва м'яса великої рогатої худоби та просування цієї продукції на ринки ЄС.

Заслуговує на увагу і досвід співпраці Львівської обласної державної адміністрації та Уряду Канади щодо діяльності об'єднання сільськогосподарських кооперативів області. Зокрема, у селі Утишків Львівської обл. у 2021 р. розпочалося будівництво першого в країні кооперативного молокозаводу. Його власниками стане об'єднання сільськогосподарських кооперативів області, які володіють молочними фермами. Левову частку грошей (майже 22 млн грн) на будівництво виділив уряд Канади, решту інвестицій в об'єкт вкладуть самі фермери.

Стан розвитку сільськогосподарської кооперації в Черкаській обл. за останні роки свідчить про можливість її розвитку в сучасних умовах в Україні. Сільське господарство області стабільно розвивається та постійно нарощує виробництво сільськогосподарської продукції. Тут виробляється істотна частка сільськогосподарської продукції України. За обсягом виробництва валової сільсь-

когогосподарської продукції область перебуває в середині першої десятки.

Станом на 01.01.2020 р. в області діяло 2173 сільськогосподарських підприємства, що на 269 підприємств більше проти 2017 р., з них — 1352 фермерських господарства, що більше проти 2017 р. на 58 фермерських господарств [8].

Виробництво сільськогосподарської продукції у фермерських господарствах області зросло з 2635,5 млн грн у 2017 р. до 3455,8 млн грн у 2019 р., тобто на третину.

Крім того, область має значний потенціал розвитку кооперації за рахунок залучення 16 тис. зареєстрованих одноосібних господарств та 200,5 тис. особистих селянських господарств, які виробляють сільськогосподарську продукцію загальним обсягом на 7 602 млн грн. Нині Черкащина перша в Україні за розвитком сільськогосподарської кооперації. У 2020 р. в області діяло 128 сільськогосподарських кооперативів і 121 сільськогосподарський обслуговуючий кооператив [8]. Це найвищий показник серед областей України.

За видами діяльності кооперативи поділяються на багатофункціональні — 73, заготівельно-збутові — 18, переробні — 8 та інші — 22.

Розроблена й діє обласна програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів і сімейних фермерських господарств до 2020 р. У її межах рішенням обласної ради на рік виділяли 2 млн грн на умовах співфінансування.

Аграрний сектор Черкащини відрізняє від інших регіонів те, що область лідирує в країні щодо підтримки кооперативного руху.

Разом із державними програмами національного рівня з підтримки АПК обласною радою було ухвалено рішення про надання фокусної цільової підтримки за рахунок місцевих коштів сільськогосподарським кооперативам. Така програма діє з 2017 р. Для залучення місцевих бюджетів було застосовано принцип співфінансування 70/30, тобто 70% коштів залучається з обласного бюджету, а 30% — з районного чи ОТГ.

Успішним прикладом діяльності кооперативу є сироварня «Пані Коза» сільськогосподарського обслуговуючого коопера-

тиву «Обиштинові зорі», що в селі Першотравневому Черкаського р-ну.

На сироварні виробляють понад 20 видів сирів.

У кооперативі зазначають: щоб створити козину ферму і налагодити виробництво сирів, потрібно було вкласти близько 3 млн дол. США.

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив (СОК) «Обиштинові зорі» отримав частину коштів у межах обласної Програми підтримки розвитку кооперативів до 2020 р.: з обласного бюджету — 299,6 тис. грн, районного — 30 тис. грн, 98,4 тис. грн внесли самі члени кооперативу [9].

Мета створення цього кооперативу — об'єднати людей, які б мали змогу здавати вироблене молоко за вищою ціною, ніж пропонують їм переробники.

Черкаський р-н лідирує за кількістю сільськогосподарських кооперативів в області — їх налічується 20. Скажімо, за державною програмою по садівництву в районі було закладено 37 га саду [9].

У Городищенському р-ні також активно працюють над розвитком кооперативного руху. Тут діє 89 агроформувань різних форм власності, з них 4 кооперативи, 2-м з яких уже фінансово допомогли. У подальшому заплановано фінансово підтримати створення 2-х сімейних ферм молочного спрямування, яким потрібно придбати холодильне обладнання. Є 2 види підтримки: 30% — із районного бюджету і 70% — з обласного. У районному бюджеті закладено до 2020 р. 250 тис. грн, передбачається розширити підтримку [9].

Важливо відзначити, що держава в цьому разі в особі обласної влади готова підтримувати активних підприємливих людей, які справді хочуть працювати, реалізовувати себе і максимально поширювати цей рух.

В обласній програмі підтримки була ідея не дублювати державні програми національного рівня, а виділити окремий сегмент. Основні критерії для виробництва учасниками програми — вибір нішевого напрямку, де немає потреби конкурувати з великомасштабними виробниками. Це не просто організація виробництва та застосування в кооперативі найманої праці,

а зайнятість самих власників, які 100%-во мотивовані на максимальний результат.

Ще одна важлива передумова — створення кооперативів сприяє збільшенню кількості робочих місць у регіоні. На їх підтримку виділяють місцеві кошти, які на 90% формуються з податку фізичних осіб [9]. Створюються нові робочі місця, з яких також платять цей податок. Так запускається безперервний процес постійного збільшення податкової бази та інвестицій у місцеву регіональну економіку.

У межах обласної та районної програм підтримки кооперативів 570 тис. грн отримав сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Патріот». Це перший приклад у районі, коли кооперативу надавали підтримку.

Такі ініціативи щодо створення кооперативів дадуть змогу в подальшому збільшувати загальний обсяг фінансування обласної програми.

Отже, програма успішно втілюється на прикладі не одного кооперативу. Головне, щоб кошти справді були ефективно використані. Програма підтримки сільськогосподарських кооперативів розрахована на 4 роки, але сума підтримки затверджується щороку. На 2019 р. було виділено 2 млн грн, проте щороку сума за потреби коригується.

На думку черкаських аграрників, в області є тенденція до скорочення кількості великої рогатої худоби, особливо в приватному секторі, через 2–3 роки і в Україні виникнуть проблеми в розвитку цієї галузі.

Із загального обсягу виробленого молока в області, а це майже 500 тис. т, 40% виробляють у сімейних домогосподарствах. Є родини, які тримають 4–10 корів, за певної підтримки вони й надалі займатимуться тваринництвом. Для цього в обласну програму підтримки сільгоспокооперативів додали й сімейні молочні ферми.

Нині постало питання, як розвивати переробку. Великі холдинги і підприємства мають інвестиції та доступ до різних фінансових інструментів, а в області намагаються розвивати виробництво, яке допоможе жителям села. Сільськогосподарські технології не передбачають великої кількості робочих місць, тому на першому плані — проблема зайнятості населення в селах. Завдання

керівництва області, що займається питаннями АПК, — створення сільськогосподарських кооперативів, умов для людей, які хочуть працювати і розвивають село.

У Черкаській обл. в розвиток аграрного комплексу переважно вкладається внутрішній інвестор.

Дослідженнями встановлено, що кооперація виконує багато функцій:

- об'єднує людські, фінансові, матеріальні ресурси і працює на засадах взаємовиручки і взаємодопомоги;

- сприяє зайнятості населення, створюючи значну кількість робочих місць і зменшуючи соціальну напругу в сільській місцевості;

- завдяки великій кількості робочих місць створюється середній клас на селі, що є основою державності;

- створює можливість здійснювати оптові закупівлі необхідних ресурсів і проводити вигідний збут виробленої продукції через формування великих партій товарної продукції;

- дає змогу створювати невеликі за розміром і обсягом виробленої продукції власні переробні підприємства, які в більшості орієнтовані на внутрішній ринок (сироварні, консервні і цехи переробки м'яса, олійниці, пекарні тощо);

- дає можливість використовувати під час виробництва в переважній більшості власну працю членів кооперативу, що значно підвищує її продуктивність;

- кооператори споживають власну вироблену продукцію, що спонукає до екологічно чистого, безпечного та якісного виробництва;

- спеціалізуючись на виробництві певної рослинницької або тваринницької продукції, вони створюють ефект різноманіття (ягоди, плоди, овочі, баштанні, риба, птиця, кролі, свині, кози, велика рогата худоба, вівці, коні та ін.);

- сприяє збереженню навколишнього середовища, оскільки місце виробництва продукції є місцем проживання членів кооперативу, і запровадженню органічного землеробства без використання гербіцидів, пестицидів, отрутохімікатів;

- завдяки діяльності кооперативів зменшується кількість посередників, що позитивно впливає на цінову політику;

- сприяє створенню широкої мережі заго-

тівлі і збуту продовольчої продукції, зокрема через оптові ринки, що значно підвищує продовольчу безпеку країни;

- сільськогосподарські кооперативи дбають про збереження родючості ґрунтів, дотримуючись сівозміни, проводять ґрунтозахисні і меліоративні роботи;

- сприяє закріпленню землі за членами кооперативу, що поліпшує її збереження і сільських територій, та освіченості й культури сільського населення, створюючи доброзичливу атмосферу та взаємоповагу;

- поліпшує процес розвитку фермерства на основі ОСГ та економічні і соціальні умови життя селян;

- значно підвищується дохідність дрібних і середніх господарств завдяки діяльності обслуговуючих кооперативів;

- забезпечує умови для отримання дешевших кредитів і вигідного розміщення вкладів через кредитні спілки;

- сприяє створенню цілісної системи взаємодопомоги та взаємовиручки для суб'єктів господарювання і населення, залученню у виробництво товарної продукції, робіт і послуг додаткових трудових ресурсів, підвищенню трудової і соціальної активності сільського населення;

- підвищує життєвий рівень членів кооперативу і сільського населення, захищає їх майнові інтереси і соціальні права;

- сприяє створенню та розвитку сільської інфраструктури, необхідної для ведення господарської та іншої діяльності, сільських територій, розбудові соціально орієнтованої ринкової економіки та її європейської інтеграції;

- малі форми господарювання, скоротивши до мінімуму свої витрати, можуть вижити в умовах гострої економічної кризи;

- створюючи потужні кооперативні союзи і входячи в міжнародні альянси, кооперативи можуть конкурувати з великими агрохолдингами, що посилює соціальні гарантії сільського населення та його захист.

Про актуальність цього питання свідчить ухвалення 21 липня 2020 р. Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» № 819-ІХ. Цей закон визначає правові, організаційні, економічні та соціальні основи функціонування сільськогосподарської кооперації, особливості утворення і діяльності

сільськогосподарських кооперативів, їх об'єднань на сучасному етапі розвитку України. Проте аналіз окремих положень цього закону свідчить про порушення головних принципів кооперації, зокрема в статті 3. «Основні цілі кооперації» на першому місці підвищення ефективності та конкурентоспроможності виробників сільськогосподарської продукції [10]. А вже потім у пункті 2) — задоволення економічних, соціальних та інших потреб виробників сільськогосподарської продукції.

Створюючи кооперативи, англійські «Род-шелльські піонери» заклали в їх діяльність головний демократичний принцип: один член — один голос. На перший погляд може здатися, що цей принцип діяльності повністю відтворений і в цьому законі.

Стаття 4. «Основні принципи сільськогосподарської кооперації» пункт 3) передбачає рівні права його членів в ухваленні рішень незалежно від розміру паю за правилом, що один член сільськогосподарського кооперативу, сільськогосподарського кооперативного об'єднання має один голос. Проте далі тут же визначено, що Статутом сільськогосподарського кооперативу може бути передбачено, що під час ухвалення рішень члени сільськогосподарського кооперативу мають додаткову кількість голосів, пропорційну до їх участі в господарській діяльності такого кооперативу [10].

На наше переконання, таке формулювання несе ризики шахрайства в створенні акціонерного товариства, де один член може мати 51% голосів під прикриттям створення сільськогосподарського кооперативу.

Потенційні ризики шахрайства, на нашу думку, закладено і в статті 16 закону, яка регламентує управлінську діяльність, пунктами 10 та 11 якої передбачено можливість права делегування голосу для ухвалення рішення загальних зборів сільськогосподарського кооперативу проведенням письмового опитування.

У законі також недосить чітко прописано принципи формування Спостережної ради. Зокрема стаття 19, яка регламентує її діяльність, не дає відповіді, хто може бути членом Спостережної ради.

Однією з ключових проблем кооперації в Україні є нестача фінансових ресурсів, однак, не менш важлива проблема, на нашу думку, відсутність довіри в громадян не лише до органів державної влади, а й один до одного [11]. На жаль, зазначені вище недоліки нового Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» лише посилюють ці проблеми.

Нині одним зі слабких місць у розвитку кооперації є недостатнє висвітлення її ролі в засобах масової інформації. Для порівняння в період Центральної Ради і Гетьманства та й Директорії в Україні функціонувало майже 250 різноманітних друкованих видань стосовно кооперації та кооперативного руху. Натомість на сьогодні маємо 2–3 видання про фермерство і кооперацію, немає такої інформації і в сучасних інтернет-виданнях, щоб селянин, міг зробити свій вибір на користь кооперативної форми організації праці в сільськогосподарському виробництві [11].

Висновки

Проблема розвитку сільськогосподарської кооперації має вирішуватися на державному і місцевому рівнях, особливо актуально це в умовах адміністративної децентралізації. Важливим є розуміння принципів кооперативного руху на рівні державних інституцій у сучасних ринкових умовах. Найважливіший критерій розвитку кооперативів — створення середнього класу в сільській місцевості, який є основою державності Головне в цьому процесі — мотивація селян до соціального

захисту себе і своєї родини. Щоб селяни відчували свою захищеність, держава має створити для них необхідні умови і цим самим забезпечити соціальну збалансованість у суспільстві. Основна ідея полягає в тому, щоб показати, що за нарощування промислового агровиробництва з інтенсивними технологіями в аграрному секторі є можливість працювати з прибутком кооперативам і сімейним фермам. Крайці за кооперацію системи в світі немає, і прикладом успішної роботи

таких формувань є Польща та Німеччина. Тому важливо донести до людей, що

кооперативи — це реальна змога розвинуватися.

Gorovij V.

National University of Environmental Sciences of Ukraine, 15, Heroiv Oborony Str., Kyiv, 03041, Ukraine; e-mail: gorovij.v.p@nubip.edu.ua; ORCID: 0000-0002-5246-5331

Peculiarities of establishment and development of Ukrainian agricultural cooperation

Goal. To reveal modern features of activity of agricultural cooperatives in Ukraine and to determine problems and prospects of their development. **Methods.** General and special: abstract, analysis and synthesis, graphic, analytical groupings, comparative, sociological, computational. **Results.** An analysis is carried out of the development of agricultural cooperation in the historical context. Research confirms that Ukrainian cooperation developed significantly during the periods when the Ukrainian state and scientific bodies were headed by supporters of the cooperative movement. The educational activity of mass media promoted the development of cooperation. In particular, in the period 1917–1920 there were more than 250 publications that covered the issues of the cooperative movement. Instead, in today's conditions, such activity is insignificant. Inadequate state support for the cooperative movement does not contribute to its spread. Lack of working capital and available loans,

various oppressions by administrative bodies have led to a distrust of citizens in government agencies, public institutions, and each other. Both the newly formed united territorial communities of the OTG and the enthusiasts of this extremely important cause have to help solve the problems of cooperation at the state level. In July 2020 the Verkhovna Rada of Ukraine adopted a new Law of Ukraine «On Agricultural Cooperation», which defined the main task of state policy as the support of agricultural cooperation to create favorable conditions for the formation and development of agricultural cooperatives (agricultural cooperatives) by forming a favorable tax, investment policy for credit activities. **Conclusions.** The development of agricultural cooperation is one of the important conditions for improving the economic and social components of the rural population. This will contribute to the creation of a middle class in the countryside and will make it possible to secure land for the Ukrainian peasant, who will take care of its preservation, fertility, ecology, and the development of social infrastructure in the countryside.

Key words: farming, small business, Ukrainian cooperative movement, social infrastructure, association of cooperatives.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202108-10>

Бібліографія

1. Горьовий В.П. Державна підтримка інноваційного розвитку фермерства, кооперації та особистих селянських господарств: монографія. Київ: ЦП Компринт, 2018. 414 с.
2. Держстат України http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cg.htm
3. Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. Тенденції і перспективи розвитку особистих селянських господарств. *Економіка АПК*. 2018. № 1. С. 1.
4. Гадзало Я.М., Гладій М.В., Саблук П.Т., Лузан Ю.Я. Модернізація державної політики розвитку аграрної сфери України: виклики, шляхи вирішення: монографія. Київ: Аграрна наука, 2020. 380 с.
5. Breley R.A., Meyrs S.C. Principles of Corporate Finance. 2017. 287 с.
6. Губені Ю.Е., Коверко Ю.А. Розвиток особистих селянських господарств в умовах адміністративної децентралізації. *Економіка АПК*. 2017. № 1. С. 68–74.
7. Неміш Д.В., Гуменюк М.М., Баланюк І.Ф. та ін. Перспективи розвитку особистих селянських господарств у контексті адміністративної децентралізації. *Вісник аграрної науки*. 2021. №2. С. 76–87.
8. Головне управління статистики в Черкаській області. URL http://www.ck.ukrstat.gov.ua/?p=stat_sg
9. Черкаська обласна державна адміністрація. Офіційний портал. URL <https://ckoda.gov.ua/novyny-cherkaskoyi-oblasti/na-cherkashhini-najbilshe-po-ukrayini-zareyestrovanih-silskogospodarskix-kooperativiv-karta/>
10. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію». 21.07.2020. №819-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#Text>
11. Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. та ін. Організаційно-економічне забезпечення розвитку сімейних фермерських господарств: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2019. 212 с.